

Sosyal Parafiskal Yük, Olgusal Bağlantılar ve Türkiye’de Görünümü

Mehmet Bulut¹

RESEARCH ARTICLE

Araştırma Makalesi

MAKALE BİLGİSİ

Gönderme: 06.04.2022

Düzeltilme : 12.03.2023

Kabul : 22.03.2023

Yayın : 30.06.2023

iThenticate benzerlik oranı: %14

JEL Kodu:

H24, H24, J25

Anahtar Kelimeler:

Sosyal Parafiskal Gelir,
Sosyal Parafiskal Yük,
Sosyal Güvenlik,
Kayıtdışı İstihdam,
İstihdam Teşvikleri

Ö Z E T

Bu çalışmada, sosyal parafiskal yük kavramının teorik çerçevesinin belirlenmesi, bu kavramı etkileyen ve bu kavramdan etkilenen olguların ortaya konulması ve Türkiye’de sosyal parafiskal yük seviyesinin ne düzeyde olduğuna ilişkin verilerin paylaşılıp değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Sosyal parafiskal yük kavramı rakamsal olarak ortaya konulabilse de asıl önemli olan husus bu yükün hissedilme derecesidir. Bu noktada sosyal güvenlik sisteminin finansal yapısı, kayıtdışı istihdam düzeyi, prim affı/yapılandırılmaları, yaptırımlar, işsizlik düzeyi gibi hususlar sosyal parafiskal yükü etkileyen önemli olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de sosyal parafiskal yükün özellikle işverenler üzerindeki etkisini azaltmak ve böylece özellikle kayıtdışı istihdam ve işsizliğin önüne geçmek amacıyla istihdam teşvikleri etkin olarak kullanılmaktadır.

Cite this article as: Bulut, M. (2023). “Sosyal Parafiskal Yük, Olgusal Bağlantılar ve Türkiye’de Görünümü”. *International Journal of Public Finance*. 8(1), 23-44. <https://doi.org/10.30927/ijpf.1099387>

Social Parafiscal Burden, Factual Connections and Outlook in Türkiye

ARTICLE INFO

Submitted : 06.04.2022

Revised : 12.03.2023

Accepted : 22.03.2023

Available : 30.06.2023

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the theoretical framework of the concept of social parafiscal burden, to reveal the facts that affect this concept and to be affected by this concept, and to share and evaluate the

¹ Assoc. Prof. Dr., Bayburt University, Department of Public Finance, Türkiye, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0157-4906>, mehmetbulut@bayburt.edu.tr

iThenticate similarity score: 14%

JEL classification:
H24, H24, J25

Keywords:

Social Parafiscal Income, Social Parafiscal Burden, Social Security, Informal Employment, Employment Incentives

data on the level of social parafiscal burden in Turkey. Although the concept of social parafiscal burden can be put forward numerically, the most important thing is the degree of feeling this burden. At this point, issues such as the financial structure of the social security system, the level of unregistered employment, premium amnesty/structuring, sanctions, unemployment level appear as important facts affecting the social parafiscal burden. In Turkey, employment incentives are used effectively in order to reduce the impact of the social parafiscal burden on employers and thus to prevent unregistered employment and unemployment.

Extended Summary

Social security is one of the phenomena that has an important place among public needs and perhaps the most method differences between countries in terms of financing. Social security is a public service that emerges due to social policy practices and social risks faced by individuals. Individuals may frequently encounter social risks that may lead to loss of income throughout their lives, and sometimes even make huge expenditures for their physical and mental health. Throughout history, the need for social security has been tried to be met with traditional protection techniques such as family cooperation, individual savings, religious aid and environmental solidarity. Traditional protection methods have also lost their effectiveness due to changes in the social structure over time and the decrease in family solidarity. As a result, individuals' seeking a security to prevent social risks that they and their families may face has led to the concept of social security.

The financing of the social security system varies according to the models adopted by the countries. In systems based on the Beveridge Model, it is seen that the vast majority of social security expenditures are covered by general taxes, as they are financed from the central budget. In the Bismarck Model, the financing of the system is based on social parafiscal income, service delivery is made by social parafiscal institutions, and employee-employer contributions come to the fore. In addition, it is possible to say that there are mixed systems in which both social parafiscal incomes and taxes are used in the financing of the social security system in many countries. Türkiye is one of these countries.

One of the most important areas of interest of fiscal policy and social policy is the comparison of social parafiscal revenues, which is the primary source of financing social security in many countries, with tax revenues, from whom and how they will be collected, the height of their rates and the incentives and discounts applied to reduce these rates. At this point, the concept of social parafiscal burden emerges. As a matter of fact, social parafiscal burden can be primarily effective on many cases in economic and social terms, as it is affected by many cases. In this study, firstly the concepts of social parafiscal income and social parafiscal burden were explained, then the factors affecting the social parafiscal burden and the effects of the social parafiscal burden were emphasized, and finally the appearance of the social parafiscal burden in Türkiye was evaluated.

Social parafiscal burden is expressed as the ratio of paid social parafiscal income to national income/personal income and can be classified as total or individual social parafiscal burden. However, beyond the numerical results that emerge in this way, the main determining factor of the social parafiscal burden is the level at which the said burden is felt. In fact, this situation reveals that the Laffer Curve, which is frequently used for the tax limit in the literature, is also valid for social parafiscal incomes. As a matter of fact, both employees and employers

bear the social parafiscal burden up to a certain level, but when this level is exceeded, they make an effort to escape from the system. In this case, the social parafiscal income collected decreases and the social security system starts to give a financial deficit. The level of the attempt to escape from the system due to the social parafiscal burden is determined by the alternative cost of being unemployed for the employee, and the risk level of the state to determine the earnings and the situation to be obtained from the unregistered employment for the employer. Elements such as the structure of the premium system in the social security model, the high premium rates, exceptions, incentives and discounts, the possibility of social parafiscal income evasion (informal employment), premium amnesties, sanctions against informal employment (administrative fines), social security awareness and morality are the factors affecting the social parafiscal burden. However, the level of social parafiscal burden has a similar effect on economic growth as direct taxes.

Although the social parafiscal burden in Türkiye is at a low level compared to OECD countries, it is quite effective in terms of being felt and thus escaping from the system. As a matter of fact, the social parafiscal burden is tried to be reduced by using employment incentives in order to reduce the informal employment and unemployment rate in Türkiye. Although the concrete observable positive effects of employment incentives on reducing unemployment are accepted in the literature, the cost-benefit analysis has become questionable since public expenditures on these measures have a significant share in national resources. However, measuring the effectiveness and contribution of incentives applied to increase employment becomes difficult due to the coordinated implementation of many different incentives, and this situation also limits studies on the effectiveness of incentives and their impact on employment. Therefore, taking into account the budget deficit problem experienced in the social security system, studies should be conducted to determine to what extent the benefit obtained from employment incentives compensates for the reduction in the social parafiscal burden. As a matter of fact, in the study, it was seen that employment incentives significantly reduced both the total and individual social parafiscal burden, and it would be beneficial to analyze the effect of employment incentives on parafiscal burden by incentive types and years, exclusively in academic studies.

1. Giriş

Fiziksel ve sosyal yaşamın sürdürülebilmesi açısından bazı ihtiyaçların karşılanması gerekmekte olup bu ihtiyaçların bir kısmı insanların bireysel olarak ya da aile dayanışmasıyla başa çıkabilecekleri ve kaynaklarını da kendi çabalarıyla yaratabilecekleri niteliklere sahiptir. Ancak öyle ihtiyaçlar vardır ki kişilerin kendi başlarına veya sadece aileleriyle karşılaması mümkün değildir. Bu tür ihtiyaçların karşılanabilmesi için mutlaka insanların bir araya gelmeleri, güçlerini birleştirmeleri ve hatta toplumun üzerinde bir erk oluşturmaları gerekmektedir. İşte, toplumu oluşturan bireylerin, ayrı ayrı veya birkaçının bir araya gelmesi suretiyle karşılayamayacakları ihtiyaçların ve isteklerin gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulan yapıya “devlet” ve devletin sağlamakla yükümlü olduğu ihtiyaçlara da “kamusal ihtiyaç” adı verilmektedir.

Kamusal ihtiyaçların neler olduğu konusunda genel bir çerçeve çizilebilse de zaman içerisinde sürekli olarak değişim gösterdiği görülmektedir. Geçmişte kamusal ihtiyaç olarak nitelendirilmeyen bir olgu; kişilerin yaşam tarzlarının değişimi, teknolojik

gelişmeler ve devletten beklentilerin çeşitlenmesi nedenleriyle kamusal ihtiyaç kategorisine girebilmektedir. Hatta kamusal ihtiyaçlar, ülkeler ve bölgeler arasında da değişiklik gösterebilmektedir. Hiç kuşkusuz mevcut bir ihtiyaç beraberinde kaynak gereksinimini de getirmektedir. Nasıl ki bir aile ekonomisinde ihtiyaçların karşılanması için anne ve babanın çalışması ve gelir elde etmesi gerekiyorsa kamusal ihtiyaçların karşılanması için de devletin bazı gelir kaynakları (kamusal kaynaklar) bulması gerekmektedir. Bu noktada devletlerin en fazla başvurduğu kaynak toplumu oluşturan bireylerden tahsil edilen vergilerdir. Ancak vergi gelirlerinin yetersizliği, devleti başka kaynaklar bulmaya veya kamusal ihtiyaçlar özelinde farklı sitemler kurmaya da yöneltmektedir. Nitekim bahsettiğimiz kamusal ihtiyaçların ve kaynakların belirlenmesi, ölçüsünün ne derecede olacağı, karşılanma yöntemlerinin nasıl olacağı gibi sorular maliye ilminin konusunu oluşturmaktadır.

Kamusal ihtiyaçlar arasında önemli bir yere sahip olan ve finansmanı açısından belki de ülkeler arasında en fazla yöntem farklılığı gözlemlenen olgulardan birisi sosyal güveniktir. Sosyal güvenlik, sosyal politika uygulamaları ve kişilerin karşı karşıya kalmış oldukları sosyal riskler nedeniyle ortaya çıkan bir kamusal hizmettir. Bireyler yaşamları boyunca gelir kayıplarına uğramalarına yol açabilecek sosyal risklerle sık sık karşılaşabilmekte hatta bazen de vücut ve ruh sağlığı için çok büyük harcamalar yapmaktadırlar. Tarih boyunca aile içi yardımlaşma, bireysel tasarruf, dinsel yardımlar ve çevresel dayanışma gibi geleneksel koruma teknikleri ile sosyal güvenlik ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Zamanla toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler, aile içi dayanışmanın azalması gibi sebeplerle geleneksel koruma yöntemleri de etkinliğini yitirmiştir. Bunun sonucunda, bireylerin kendilerinin ve ailelerinin karşılaşacakları sosyal riskleri önlemek için bir güvence aramaları sosyal güvenlik kavramını doğurmuştur.

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı, ülkelerin benimsedikleri modellere göre değişiklik göstermektedir. Beveridge Modeli'ne dayanan sistemlerde, finansmanının merkezi bütçeden sağlanması nedeniyle, sosyal güvenlik harcamalarının büyük çoğunluğunun genel vergilerle karşılandığı görülmektedir. Bismarck Modeli'nde ise çalışma esasına dayalı olarak sistemin finansmanı sosyal parafiskal gelir esasına dayanmakta, hizmetin sunumu sosyal parafiskal kuruluşlarca yapılmakta ve işçi-işveren katkıları ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, birçok ülkede sosyal güvenlik sisteminin finansmanında hem sosyal parafiskal gelirlerin hem de vergilerin kullanıldığı karma sistemlerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Türkiye de bu ülkelerden birisidir.

Birçok ülkede sosyal güvenliğin finansmanında birincil kaynak olan sosyal parafiskal gelirlerin vergi gelirleri ile kıyaslanması, kimlerden, ne şekilde toplanacağı, oranlarındaki yükseklik ve bu oranların azaltılmasına yönelik uygulanan teşvik ve indirim uygulamaları maliye politikasının ve sosyal politikanın en önemli ilgi alanlarından birisidir. Bu noktada sosyal parafiskal yük kavramı ortaya çıkmaktadır. Nitekim sosyal parafiskal yük, birçok olgudan etkilendiği gibi ekonomik ve sosyal açıdan birçok olgu üzerinde birincil derecede etkili olabilmektedir. Bu çalışmada öncelikle sosyal parafiskal gelir ve sosyal parafiskal yük kavramları açıklanacak, akabinde sosyal parafiskal yükü etkileyen faktörler ve sosyal parafiskal yükün etkileri üzerinde durulacak ve son olarak sosyal parafiskal yükün Türkiye'de görünümü değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2. Sosyal Parafiskal Gelir Kavramı

Yunanca kökenli bir sözcük olan ve “hemen hemen”, “benzer” anlamına gelen “para” ön eki ile Fransızca kökenli “vergicilik” anlamındaki “fiskalite” sözcüğünün birleşiminden oluşan parafiskalite, “vergi benzeri” anlamına gelmektedir (Öncel, 1983: 7). Parafiskalite; Musgrave ve Pechaman gibi iktisatçılar tarafından bir vergi çeşidi olarak nitelendirilmiş ve “les taxes parafiscales”, “payroll tax”, “social security tax” gibi ifadelerle özdeşleştirilmiş; Prest, Johansen gibi iktisatçılar ise parafiskaliteyi vergi dışında farklı bir kamu geliri olarak sınıflandırma yoluna gitmişlerdir (Edizdoğan ve Giray, 2007: 7).

Parafiskalite kavramının ilk tanımı, Fransız maliyeci J.G. Merigot tarafından; devletin mali mercileri ya da sosyal, mesleki veya ekonomik kuruluşlarca ekonomik ve sosyal müdahalecilik rejiminde belirli amaçlara harcanmak üzere tahsil edilen bütçe dışı gelirler şeklinde yapılmıştır (Tüğen, 1993: 6). Lucien Mehl de parafiskal gelirler ile ilgili yaptığı tanımlamada söz konusu gelirlerin devlet bütçesine dahil edilmemesi gerektiği ve bu yönüyle vergilerden ayrıştığı üzerinde durmuştur (Nadaroğlu, 2000: 201). Herekman; ekonomik, sosyal veya mesleki kuruluşlar tarafından üstlenilen amaçları yerine getirmek adına bu kuruluşlara tahsis edilmiş ve söz konusu hizmetlerin yararlanıcılarından zorunlu olarak tahsil edilen bütçe dışı bir kamu gelir türü olarak parafiskal gelirleri tanımlamıştır (Herekman, 1972: 11). Sönmez ise parafiskal gelirler tanımında, müdahaleci devlet anlayışı sonucunda artan kamu harcamalarını karşılama zorunluluğunun bir sonucu olduğuna işaret etmiştir (Sönmez, 1979: 16).

Parafiskal gelirler, tahsile yetkili kuruluş ve kullanım amaçları (fonksiyonları) açısından bazı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Bu sınıflandırmalardan en fazla kullanılanı ise sosyal, mesleki ve ekonomik parafiskal gelir şeklinde yapılan üçlü ayırmadır. Bu ayırmada ise gerek tahsil edilen miktarın büyüklüğü gerekse de ilgilendirdiği kişi sayısının fazlalığı açısından sosyal parafiskal gelirler en önemli yere sahiptir. Öyle ki çoğu ülkede vergilerden sonra bütçe içerisinde en fazla yere sahip olan gelir türünün sosyal parafiskal gelirler olduğu göze çarpmaktadır.

Sosyal parafiskal gelirler, özel kanunlarla kurulmuş olan sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan prim ödemelerinden oluşmakta olup (Akdoğan, 2016: 437) sosyal güvenlik hizmetlerini sunan sosyal sigorta niteliğindeki kuruluşların tahsil ettikleri (Edizdoğan & Giray, 2007:95) ve genel itibarıyla vergilerden farklı olarak karşılık esasına dayanan gelirlerdir. Sosyal parafiskal gelirlerin varlığı ve büyüklüğü, sosyal güvenlik sisteminin finansmanında benimsenmiş olan kaynak/usul ile ilişkilidir. Nitekim sosyal güvenlik sistemleri ile ilgili olarak önemli bir sorun olan finansman ve tahsis edilecek kaynak miktarları, gelir araçları, tercih edilecek finansman yöntemleri, finansmanın temel ekonomik göstergeler üzerindeki yansımaları, üzerinde çokça durulan ve tartışılan bir konudur (Yenihan, 2017: 190). Zaman içerisinde tüm dünyada sosyal güvenlik sistemlerinin kişiler ve riskler açısından kapsamının genişlemesi ve sağlanan yardımların nitelik ve niceliğinin artış göstermesi, yeni finansman kaynakları yaratmayı da kaçınılmaz hale getirmektedir (Güzel, Okur & Caniklioğlu, 2018: 75). Bu itibarla sosyal güvenlik

sisteminin etkin bir şekilde işleyebilmesi ve sosyal riskler karşısında gerekli hizmetlerin verilebilmesi için doğru, güçlü ve sürekliliği olan finansal kaynaklara dayanılması önem arz etmektedir.

Sosyal güvenliğin finansmanının nasıl sağlanacağı hususu esasında, sosyal güvenlik hizmetine bakış açısı ile belirlenmektedir. Sosyal güvenliğin vazgeçilmez bir anayasal hak ve toplumsal bir ihtiyaç/sorun olarak görüldüğü yapılarda finansman sorumluluğu devlet tarafından yüklenilmekte ve giderler genel bütçede yer alan vergiler ile karşılanmaktadır. Vergi tekniği olarak adlandırılan ve Beveridge Modeli ile gelişen bu yöntemde sosyal güvenliğin finansmanı ulusal dayanışma ilkesi çerçevesinde vergilerle sağlanmaktadır (Güzel vd., 2018: 79). Bu yaklaşımda kamu kesiminin ürettiği sosyal hizmetlerin faydasını tam olarak bölmek mümkün değildir (Nadaroğlu, 2000: 184). Bunun yanı sıra Bismarck Modeli olarak adlandırılan ve sosyal güvenliği kişisel sorumluluk kapsamında ele alan yapılarda ise giderler çalışanlar ve işverenlerden toplanan ve cebri niteliğe sahip, belli oranlardaki sosyal parafiskal gelirler ile karşılanmaktadır. Bu yaklaşımda sosyal güvenliğin sağladığı yardımlardan yararlanan herkes (çalışanlar ve işverenler), sistemin finansmanına primlerle, diğer ifadesiyle sosyal parafiskal gelirlerle, belirli ölçüde katılmalıdır (Güzel vd., 2018: 76).

Yukarıda belirtilen Beveridge ve Bismarck modellerinin yanı sıra bazı ülkelerde karma modellerin benimsendiği de görülmektedir. Özellikle Bismarck Modelinin benimsendiği ülkelerde tahsil edilen sosyal parafiskal gelirlerin yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan sosyal güvenlik açıkları karma modelleri kaçınılmaz kılmaktadır. Bu modellerde sosyal güvenlik sistemi, kanuna dayalı olarak belirli oranlarda taahhüt edilmiş devlet katkılarıyla desteklenmektedir. Bunun yanı sıra bütçe dönemi sonunda sosyal güvenlik açıklarının kapatılması amacıyla genel bütçeden transfer ödemelerinin yapılması da söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla sosyal parafiskal gelirlerinin yetersizliği vergilerle telafi edilebilmektedir.

Sosyal parafiskal yükümlülük, kişilerin sosyal güvenlik kapsamına girmesi ile doğmaktadır. Dolayısıyla bu gelirlerin konusu sosyal güvenlik kuruluşuna dahil olmak, başka bir ifadeyle sigortalı olmaktır. Sosyal parafiskal gelirlerde mükellefiyet açısından ise ikili bir ayırım söz konusudur. Nitekim bağımlı çalışma neticesinde (iş ilişkisine bağlı olarak) doğan sosyal parafiskal gelirlerde hem çalışan (sigortalı) hem de işveren mükellef olabilmektedir. Ancak bu durumda sosyal parafiskal gelirin ödenmesinde sorumluluk işverene ait olmakta, işveren işçinin payını brüt ücretinden kesip kendi payına ekleyerek sosyal güvenlik idaresine ödeme yapmaktadır. Başka bir ifade ile çalışan payı açısından sosyal parafiskal gelirlerin ödenmesinde kaynaktan kesme (stopaj) yöntemi uygulanmaktadır. Bu noktada sosyal parafiskal gelirlerin vergilerden ayrıldığı en önemli husus olan karşılıklılık bakımından tereddütler ortaya çıkmaktadır. Nitekim çalışan açısından sosyal parafiskal gelirlerin ödenmesi neticesinde kısa (hastalık, analık, iş kazaları ve meslek hastalıkları) ve uzun vadeli (yaşlılık, malullük ve ölüm) sigorta kolları sayesinde aylık, gelir ve ödenek gibi haklar elde edilmektedir. Dolayısıyla çalışan açısından gerçek bir karşılık söz konusudur. Ancak işveren açısından sosyal parafiskal gelirin ödenmesinin net bir karşılığının olduğunu söylemek güçtür. Bu itibarla işveren için

sosyal parafiskal gelirin etkisinin vergiden farksız olduğunu söylemek mümkündür. Kendi nam ve hesabına çalışanlar, isteğe bağlı sigortalı olanlar veya sadece genel sağlık sigortasına tabi olanlar açısından ise sosyal parafiskal gelirden mükellefiyet ve sorumluluk aynı kişide (sigortalıda) birleşmektedir.

Sosyal parafiskal gelirlere matrah açısından bakılması halinde ise bağımlı çalışma durumunda matrah, maaş veya ücret şeklinde ortaya çıkmaktadır. Burada matraha kanun koyucu tarafından alt sınır ve/veya üst sınır getirilebilmektedir. Bağımsız çalışanlar ve isteğe bağlı sigortalılarda ise matrah, yine kanun koyucu tarafından belirlenen alt ve üst sınır arasında kalmak şartıyla sigortalı tarafından belirlenebilmektedir. Sosyal parafiskal gelirlere genellikle düz oranlı bir tarife uygulanmakta olup sosyal güvenlik sisteminde yer alan sigorta kolları bakımından farklı oranlar uygulanabilmektedir. Ayrıca bağımlı çalışmalarda çalışan ve işverene ayrı oranların uygulanması da görülmektedir.

3. Sosyal Parafiskal Yük ve Çeşitleri

Maliye teorisinde yük olgusu genellikle vergi kavramı ile birlikte kullanılmaktadır. Halbuki bir ekonomide verginin dışında diğer kamu gelirlerinin de ağırlığının belirlenmesi önem arz edebilmektedir. Vergi ile birlikte diğer kamu gelirlerinin de toplu olarak ele alınıp değerlendirilmesi noktasında mali yük kavramı ortaya çıkmaktadır. Mali yük kavramı literatürde temel olarak toplam ve kişisel mali yük olarak ikiye ayrılmaktadır. Vergi ve diğer gelirlerin toplamının gayrisafi milli hasıla içindeki payı bizleri toplam mali yük kavramına ulaştırmaktadır. Bir mükellefin belli bir dönemde ödediği toplam vergi ve diğer ödemelerin aynı dönemdeki toplam gelirine oranı ise kişisel mali yükü vermektedir.

Mali yükün belirlenmesinde kıstas alınan en önemli unsur hiç kuşkusuz vergi gelirleridir. Ancak vergi yükü hesaplamalarında, benimsenen sosyal güvenlik sistemlerindeki farklılıklar nedeniyle, ülkelerarası bazı farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Nitekim bazı ülkelerde sosyal güvenlik giderleri genel bütçe içerisinde yer alıp vergilerle finanse edilirken bazı ülkelerde özerk bütçe içerisinde yer almakta ve sosyal parafiskal gelirlerle finanse edilmektedir. Bu noktada parafiskal yük kavramının ayrıca ele alınıp değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Parafiskal yük açısından konu ele alındığında, yapılan çalışmaların çoğunlukla sosyal parafiskal yük etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi sosyal parafiskal gelirlerin diğer parafiskal gelirlere nazaran milli gelir içinde daha fazla yer tutması ve istatistiki verilerin sağlanabilme olanağıdır (Herekman, 1972: 39). Ayrıca burada belirtmek gerekir ki sosyal parafiskal yükten bahsedilebilen ekonomilerde sosyal güvenliğin finansmanında Bismarck ya da karma modeller benimsenmiştir. Nitekim Beveridge Modelinin benimsendiği ve dolayısıyla sosyal güvenliğin vergilerle finanse edildiği ekonomilerde tahsil edilen sosyal parafiskal gelir bulunmamakta ve böyle bir yük de ortaya çıkmamaktadır.

Sosyal parafiskal yükün ne anlama geldiği, çeşitlerini inceleyerek ortaya koyulması halinde daha anlaşılır olacaktır. Toplam sosyal parafiskal yük, bir ülke ekonomisinde sosyal güvenlik kuruluşları tarafından tahsil edilen sosyal parafiskal gelir

toplamının gayri safi milli hasılaya oranı şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kavram, ülke sosyal güvenlik sistemlerinin finansal açıdan analizinde ve ülkelerarası karşılaştırmalarda sıkça kullanılmaktadır.

Kişisel sosyal parafiskal yük ise bir bireyin ödemiş olduğu sosyal parafiskal gelirin, belli dönemde elde ettiği gelir içindeki ağırlığını göstermekte olup, yükün bağımlı çalışmalar durumunda çalışan ve işveren açısından ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Kişisel sosyal parafiskal yük, çalışan açısından, bir mükelleften belli bir dönemde (aylık veya yıllık) kesilen sosyal parafiskal gelir tutarının aynı dönemdeki sosyal parafiskal gelire esas tutulan matraha (brüt ücretine) oranı şeklinde hesaplanabilmektedir. İşveren açısından ise, çalıştırılan bir kişi nedeniyle işverenin belli bir dönemde (aylık veya yıllık) kendi adına ödediği sosyal parafiskal gelir tutarının aynı dönemdeki gelirine oranı şeklinde hesaplanması mümkündür. Aynı durum isteğe bağlı sigortalılar ve sadece genel sağlık sigortası kapsamında prim ödeyenler için de geçerlidir. Kişisel sosyal parafiskal yük için yapılan bu ayırım yerine literatürde, bir çalışma ilişkisi nedeniyle tahsil edilen sosyal parafiskal gelirin brüt ücrete oranlanması ve hesaplamada işveren hissesinin de sosyal parafiskal gelire dahil edilmesi yöntemi de önerilmektedir (Akdoğan, 2016: 440,441; Herekman, 1972: 45).

Hesaplanması toplam ve kişisel sosyal parafiskal yüke nazaran daha zor olan safi sosyal parafiskal yük ise; sosyal parafiskal gelir karşısında elde edilen yararın göz önünde bulundurulması esasına dayanmakta olup sosyal güvenlik kuruluşunun tahsil ettiği parafiskal gelir toplamından, söz konusu kuruluşlarca yapılan yardımların düşülmesi ve kalanının gelire bölünmesi şeklinde hesaplanmaktadır (Akdoğan, 2016: 441). Bu hesaplamanın bir ülkenin sosyal güvenlik sisteminden yapılan toplam harcamalar göz önünde bulundurularak “toplam safi yük” şeklinde veya bir mükellefin belli bir dönemde sosyal güvenlik sisteminden elde ettiği yarar göz önünde bulundurularak “kişisel safi yük” şeklinde hesaplanması söz konusu olabilir. Ancak kişisel safi yükte yapılan ödemelerin istikrar göstermemesi ve özellikle uzun vadeli sigorta kolları kapsamında yapılan ödemelerin aktif sigortalılığın sona ermesinden sonra yapılması nedeniyle dönemsel hesaplama yapmak mümkün olmamaktadır. Bunun yerine kişisel safi yükün ömür boyu ödenen endekslenmiş şekilde hesaplanmış sosyal parafiskal gelirlerden ömür boyu sosyal güvenlikten sağlanan faydaların (endekslenmiş şekilde hesaplanan) çıkartılması ve bu sonucun endekslenmiş şekilde hesaplanmış ömür boyu elde edilen gelire bölünmesi şeklinde hesaplanması daha doğru olacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki hesaplamanın mümkün olup olmaması açısından safi parafiskal yük safi vergi yükünden ayrılmaktadır. Nitekim safi yük hesaplanırken sağlanan yardımların vergiden/primden düşülmesi gerekmektedir. Vergi gelirleri sonucu sağlanan faydaların birçoğunun parasal değeri net olarak belirlenemediğinden safi vergi yükünün hesaplanması da imkansız olmaktadır. Ancak aynı durum safi parafiskal yük için söz konusu değildir. Çünkü sosyal güvenlik idaresinin sunmuş olduğu hizmetlerin parasal değerini ortaya koymak mümkün olabilmektedir ve bu nedenle de safi parafiskal yükü ölçmek zor olmakla birlikte imkansız olmamaktadır. Bununla birlikte gerçek parafiskal yük ile safi parafiskal yük kavramlarının da birbiriyle karıştırılmaması gerekmektedir. Gerçek parafiskal yükte, net parafiskal yüke yansıyan primlerin eklenip yansıtılan

primlerin ise çıkarılmak suretiyle karşılıklı yansımaların işlenmesi sonucu bulunan bir yükür.

Yukarıda yer verilen sosyal parafiskal yük sınıflandırmalarına ek olarak literatürde vergi yükü için kullanılan bazı ifadeleri sosyal parafiskal yüke uyarlamak da mümkündür. Örneğin; maddi olarak hissedilen vergi yüküne objektif vergi yükü denilirken psikolojik olarak hissedilen vergi yüküne sübjektif vergi yükü adı verilmektedir (Aksoy, 2011: 270). Buna benzer şekilde maddi olarak hissedilen sosyal parafiskal yüküne objektif sosyal parafiskal yük, psikolojik olarak hissedilen sosyal parafiskal yüküne ise sübjektif sosyal parafiskal yük adının verilmesi mümkündür. Toplam ve kişisel sosyal parafiskal yükte açıklandığı gibi objektif yükün sayısal olarak hesaplanabilme olanağı var iken sübjektif yükün hesaplanması oldukça zordur (Çağdaş, 2020: 83).

Sosyal parafiskal yükün kavramsal çerçevesi açısından değinilmesi gereken bir kavram da vergi takozudur. Nitekim literatürde vergi takozu kavramı bazen sosyal parafiskal yük yerine kullanılmaktadır. Halbuki iki kavramın kapsam açısından önemli farklılıkları bulunmaktadır. Vergi takozu, çalışanın gelir vergisi ve sosyal sigorta primleri ile işverenin ödemek durumunda kaldığı sigorta primi ve vergilerin toplam işgücü maliyetine oranı şeklinde tanımlanabilmektedir (Hodge & Hickman, 2018: 2). Diğer bir ifadeyle, vergi takozu kavramı, işçinin işverene maliyeti ile işverenin işçiye verdiği ücret arasındaki farktır (Buyrukoğlu & Küpeli, 2021: 205). Vergi takozu, emeğin karşılığı olarak ödenen ücretin işverene maliyeti ile emek sahibinin eline geçen net ücret arasında ortaya çıkan fark olarak da ifade edilmektedir (Koç & Yandık, 2018: 410). OECD verileri yayınlanırken vergi takozu hesaplamasında ortalama gelire sahip bekâr ve çocuksuz bir işçinin ödediği vergilerin (sosyal güvenlik ödemeleri dâhil), işgücünün işverene olan maliyetine oranı şeklinde hesaplanmaktadır (Kılıçaslan & Yavan, 2017: 42). Bu ifadeler göz önünde bulundurulduğunda vergi takozu üç açıdan sosyal parafiskal yükten ayrılmaktadır. Birincisi, vergi takozu kapsam açısından sosyal parafiskal yükten daha geniştir ve bağımlı çalışma nedeniyle ödenen vergi tutarını da içermektedir. İkincisi ise sosyal parafiskal yükte ödenen tutar kişisel gelir veya gayrisafi milli hasılaya oranlanırken vergi takozunda toplam işgücü maliyetine oranlama söz konusu olmaktadır. Son olarak vergi takozu, sosyal parafiskal yükün aksine, bağımsız çalışanların ve isteğe bağlı sigortalıların kendileri için ödemiş oldukları prim ödemelerini kapsamamaktadır.

4. Sosyal Parafiskal Yükün Olgusal Bağlantıları

Sosyal parafiskal yük birçok olgudan etkilenmekte ve birçok olguyu etkilemektedir. Sosyal parafiskal yükü etkileyen faktörler vergi yükünü etkileyen faktörler ile paralellik göstermektedir. Nasıl ki gelir ve vergiyi etkileyen faktörlerin aynı zamanda vergi yükünü de etkilediği söylenebilirse (Çağdaş, 2020: 86) sosyal parafiskal geliri etkileyen faktörlerin sosyal parafiskal yükü etkilediği de ifade edilebilir. Bu doğrultuda; sosyal güvenlik modelindeki prim sisteminin yapısı, prim oranlarının yüksekliği, istisnalar ve muafiyetler, teşvik ve indirimler, sosyal parafiskal gelir kaçırma olasılığı (kayıtdışı istihdam), prim affı/yapılandırmaları gibi hususlar sosyal parafiskal

yükü etkileyen faktörler olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik sisteminde kayıtdışı istihdama karşı uygulanan yaptırımlar (idari para cezaları), sosyal güvenlik sisteminin denetimi, sosyal güvenlik bilinci ve ahlakı da sosyal parafiskal yükü etkilemektedir. Bu noktada en önemli hususlardan birisi yükün katlanılabilir düzeyde olmasıdır. Kamu harcamaları konusundaki algı, ülkenin genel ekonomik durumu, yoksulluk sınırı, uygulanan teknikler, mali saydamlık, idarenin mükelleflere yaklaşımları, bilinç ve ahlâk düzeyi gibi hususlar ise yüke katlanılabilirlik düzeyini etkilemektedir (Demir, 2016: 86).

Sosyal parafiskal yükün düşük ya da yüksek olması aslında sosyal parafiskal yükü etkileyen faktörlerin niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla sadece tahsil edilen tutarın gelire oranı açısından yapılacak analizler sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Nasıl ki vergi yükünde önemli olan oran değil, kullanılabilir reel gelir üzerindeki vergi baskısı (kişinin ya da kurumun elinde kalan gelir ile tüketim, tasarruf veya yatırım yapma imkânı) ise (Ay ve Haydanlı, 2018: 54) sosyal parafiskal yükte de önemli olan, orandan öte elde edilen ücretin/gelirin kişinin hayatını idame ettirme noktasında yeterli düzeyde olması, başka bir ifade ile kişinin gelirinin yoksulluk sınırının üzerinde olmasıdır. Şayet sosyal parafiskal gelirin mükellefi yoksulluk veya açlık sınırının altında bir ücret geliri elde ediyorsa ya da işçi maliyetlerini karşılama noktasında işveren zorluk çekiyorsa sosyal parafiskal yükü daha fazla hissedecektir. Konuya toplam sosyal parafiskal yük açısından yaklaşırsak, toplam ve kişi başına düşen milli gelirin artması ve gelir dağılımında adaletin sağlanması da toplum ve bireyler üzerindeki yükün daha az hissedilmesine neden olacaktır. Nitekim iktisadi büyüme ve kalkınma sürecine bağlı olarak ülkenin daha müreffeh bir sosyoekonomik ortama kavuşması, birey ve toplumun pek çok alışkanlığını, yaşam standardını ve iktisadi tercihlerini etkileyeceği gibi vergi/sosyal parafiskal gelir ödeme gücü üzerinde de belirleyici olacaktır (Çelikay, 2017: 184).

Devlet tarafından tahsil edilen gelirlerin mükellef üzerindeki en önemli etkisi hiç kuşkusuz psikolojik nitelikte olmaktadır. Konuya vergi açısından bakıldığında, fayda yaklaşımının aksine ödenen vergilerle kamu hizmetlerinden edinilen yarar arasında bir karşılıklılık ilişkinin olmaması sonucunda toplum üzerinde bir yük oluşmakta, bu da vergi ödemeyi gönülsüz kılabilir (Eralp, Şahin & Çağdaş, 2020: 872). Bununla birlikte belirtmek gerekir ki vergiler, vergisini zamanında ödemeyen ve vergisel yükümlülüklerini yerine getirmediği halde kamusal mallardan faydalananlara herhangi bir yük getirmemektedir. Sosyal parafiskal gelirlerde ise sigortalı açısından kısa ve uzun vadede somut karşılık beklentisi bulunması psikolojik yükü azaltmaktadır. Bu nedenle kayıtdışı çalışma yönündeki tekliflerin, işsizlikten kurtulma yönündeki gayretler haricinde, çalışan tarafından çok fazla yöneltmediği görülmektedir. Buna karşın işveren açısından ödenen sosyal parafiskal gelirin somut bir karşılığı bulunmadığından sosyal parafiskal yük psikolojik olarak daha fazla hissedilmekte ve işveren tarafından kayıtdışı istihdama yönelme söz konusu olabilmektedir. Nitekim bu doğrultuda yapılan analizlerde sosyal parafiskal gelirlerin işverene maliyeti daha çok zikredilmekte ve düzenlenen sigorta prim (istihdam) teşviklerinin çoğunluğu işveren payı için uygulanmaktadır. Yapılan araştırmalar da sosyal güvenlik katkı paylarının (sosyal parafiskal gelirlerin) kayıtdışılığı

pozitif etkilediğini ortaya koymaktadır (Stankevičius & Vasiliauskaitė, 2014:550; Schneider & Klinglmaier, 2004:28; Kutbay, 2020:235; Ay, Sugözü & Erdoğan, 2014: 31).

Mükellefler üzerindeki mali yükün en önemli etkilerinden birisi ekonomik büyüme olgusunda ortaya çıkmaktadır. Nitekim vergi yükünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ile ilgili yapılan çalışmalar, vergi oranındaki artışın ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Özpençe & Mercan, 2020: 150). Saraç tarafından yapılan bir araştırmada ise dolaysız vergilerin milli gelir içindeki payı arttıkça ekonomik büyümenin azaldığı, dolaylı vergilerin milli gelir içindeki payı arttıkça ekonomik büyümenin arttığı belirtilmiştir (Saraç, 2015: 33). İşverenler üzerindeki sosyal parafiskal yükün de ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin dolaysız vergilerle benzer nitelikte olduğunu söylememiz mümkündür. Nitekim sosyal parafiskal yükün gereğinden fazla artış göstermesi zaman içerisinde kayıtdışılığı artıracak, gelir dağılımında bozulmaya neden olacak ve sonuç olarak da ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyecektir. Bir diğer ifade ile üst düzeydeki sosyal parafiskal yük yaratacağı ikame etkisi ile ekonomik büyümeyi azaltacaktır. Nitekim ikame etkisi yoluyla, çalışmama yönünde bir tercihe yol açmak suretiyle kişisel geliri ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyecek bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Demir, 2013: 54). Mali sınıra ulaşma durumunda gelir etkisi ortadan kalkıp ikame etkisi etkin olmakta, dolayısıyla da kayıtdışı ekonomiye geçiş hızlanmaktadır (Akıncı & Atalay, 2021: 146). Bu nedenle sosyal parafiskal yük seviyesinin söz konusu olumsuz etkileri doğurmayacak düzeyde belirlenmesi gerekmektedir.

Ülke ekonomisinin enflasyonist süreçte olduğu dönemlerde ülkenin sosyal parafiskal yükünün artması bireylerin taleplerini kısıcı etki yaptığı için enflasyonla mücadelede olumlu etki yaratabilirken; toplanan fonların ekonomik istikrar politikasına bakılmaksızın işsizlik sigortası şeklinde bireylere ödenmesi uzun dönemde enflasyonla mücadelede olumsuz etki yaratabilecektir (Edizdoğan & Giray, 2007: 72). Bunun yanı sıra sosyal parafiskal yükün işsizlik üzerinde de etkisi olacaktır. Makro ekonomik açıdan sosyal parafiskal yük ile benzer etkilere sahip olan vergi takozunun işsizlik ile ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar, vergi takozundaki artışların işsizliği artırdığını ve uygulanacak teşvik ve indirimlerle işsizliğin azaltılabileceğini göstermektedir (Akalin, 2021: F46; Yılcı, Yavuz & İnce, 2019: 295; Attinasi, Berardini, De Stefani & Osterloh, 2016: 26; Buyrukoğlu & Küpeli, 2021: 206). Buna benzer bir etkinin sosyal parafiskal yük için de geçerli olacağını söyleyebilmemiz mümkündür.

Sosyal parafiskal yükün bir diğer önemli etkisi ise sosyal güvenlik sisteminin finansal yapısı ile ilgilidir. Nitekim mükelleflerin dayanma gücünün üzerinde bir sosyal parafiskal yükün varlığı, zaman içerisinde kayıtdışı istihdamı ve tahsil edilen sosyal parafiskal gelir miktarını azaltacağından sürdürülemez bir sosyal güvenlik sistemine neden olabilecektir. Nitekim buna benzer bir ilişki vergi yükü açısından da söz konusu olup yapılan analizler, vergi yükü ile borç yükü arasında uzun dönemli eşbütünlük bir ilişki ortaya koymuştur (Karaş & Selen, 2021: 59). Elbette ki sosyal güvenlik sistemine ilişkin finansal açıkların aktif/pasif sigortalı oranındaki düşüklük, sosyal güvenlik harcamalarındaki artış, tahsilat başarısızlıkları ve af/yapılandırma uygulamaları gibi

birçok nedeni bulunmaktadır. Ancak sosyal parafiskal yük seviyesinin de bu noktada tetikleyici bir etkisi olduğu söylenebilir.

Kişisel sosyal parafiskal yükün başkasına yansıtılıp yansıtılamayacağı da mikro ekonomik etki açısından ele alınması gereken bir husustur. Bağımlı çalışma ilişkileri açısından konu ele alındığında, işveren tarafından sosyal parafiskal gelirin işçinin ücretinden kesilmesi ve geriye kalan tutarın işçiye ödenmesi nedeniyle işçi payının başka kesimlere yansıtılması zor olacaktır ve bu yönüyle dolaysız vergilerle benzerlik gösterecektir. Ancak ödenen işveren payları açısından bakıldığında artan maliyetlerin fiyatlara eklenerek yansıtılması mümkün olabilecektir. İşçi üzerindeki sosyal parafiskal yükün artması nedeniyle kullanılabilir gelir düzeyi azalan işçinin tüketimi, tasarrufu, yatırımı, ikame mallara olan talebi değişebilir. İşveren üzerinde parafiskal yükün artması halinde işverenin karı azalacağı için işveren yükünü ücretlere ve fiyata yansıtabilir ve üretilen ürünün talep elastikiyetine göre tüketimini, üretimini, yatırımlarını değiştirebilir (Pempeci & Yavuz, 2019: 147).

5. Sosyal Parafiskal Yükün Türkiye’de Görünümü

Bir ekonomide sosyal parafiskal yük seviyesinin belirlenmesi, toplam ve kişisel yük olmak üzere iki şekilde söz konusu olabilmektedir. Genellikle ülkelerarası kıyaslamalarda toplam parafiskal yük değeri kıstas alınmaktadır. Ancak burada ülkelerin benimsemiş oldukları sosyal güvenlik finansman yönteminin iyi analiz edilmesi ve benzer yöntemi uygulayan ülkelerin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu itibarla Bismarck ile Beveridge Modelinin benimsendiği ülkelerin kıyaslanması bizlere mantıklı sonuçlar vermeyecektir. Hatta çoğu zaman benzer yöntemlerin benimsenmiş olması dahi karşılaştırmalarda yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Nitekim görünüşte Bismarck Modelinin benimsendiği ancak arka planda devlet katkısı ve bütçe transferi uygulamalarıyla vergilerle finansmanın da geçerli olduğu sistemler bulunabilmektedir. Türkiye de bu örneğin geçerli olduğu ülkelere birisidir.

Türkiye temelde Bismarck modelini benimsemiş ve bu doğrultuda sosyal güvenlik sisteminin finansmanını sigortalı ve işverenlerden topladığı sosyal parafiskal gelirlerle (primlerle) sağlayan bir ülkedir. Ancak tahsil edilen sosyal parafiskal gelirler sosyal güvenlik harcamalarını karşılama noktasında yeterli olmamakta ve yıllardır sosyal güvenlik sistemi açık vermektedir. Aktif/pasif sigortalı oranındaki düşüklük, kayıtdışı istihdamdaki yükseklik, prim tahsilat oranındaki başarısızlık ve af/yapılandırma beklentileri söz konusu açığın en önemli sebepleridir. Türkiye’de sürekli artmakta olan sosyal güvenlik açıkları, gerçekleştirilen yapısal reformların yanı sıra bütçeden yapılan transferlerle finanse edilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra 2008 yılında gerçekleştirilen sosyal güvenlik reformu ile sosyal güvenliğin finansmanı için devlet katkısı uygulaması da getirilmiştir. Buna göre; Devlet, Sosyal Güvenlik Kurumu’nun ay itibarıyla tahsil ettiği malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası priminin dörtte biri oranında Kuruma katkı yapmaktadır.

Tablo 1. Türkiye’de Sosyal Parafiskal Gelirler ve SGK’ya Bütçe Transferleri (2016-2021)

Yıllar	Prim Geliri (Sosyal Parafiskal Gelirler) (Bin TL)	Prim Geliri Değişim Oranı (%)	SGK’ya Bütçe Transferi (Bin TL)	Bütçe Transferi Değişim Oranı (%)	Bütçe Transferleri /GSYH
2016	184.445.994	15,7	108.073.487	36,7	4,11
2017	208.064.459	12,8	128.182.906	18,6	4,09
2018	255.619.125	22,9	150.530.375	17,4	4,00
2019	293.828.025	14,9	196.797.506	30,7	4,56
2020	323.181.066	10,0	248.846.194	26,4	4,93
2021	440.130.381	36,2	252.083.979	1,3	3,50
2022	724.107.544	64,5	389.030.604	54,3	2,59

Kaynak: SGK (2023)

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de tahsil edilen sosyal parafiskal gelir tutarı yıllar itibariyle sürekli bir artış içerisinde. Nitekim 2022 yılında yaklaşık 724 milyar TL’lik sosyal parafiskal gelir tahsilatı gerçekleşmiştir. Ancak bu gelirlerdeki değişim (artış) oranı önceki yıllara göre önemli bir artış göstermiştir. Bunun en temel nedeni getirilen yapılandırma düzenlemeleri sonucunda tahsil edilen prim tutarının artış göstermesidir. Bununla birlikte 2016-2022 arasında sosyal güvenlik sistemine bütçeden yapılan transferlerin sürekli arttığı gözlenmektedir. Bu da sosyal güvenlik açıklarının elde edilen gelirlere göre daha hızlı bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim bütçe transferlerinin GSYH’ye oranı 2018 sonrasında ciddi bir artış göstermiş ve 2020’de %4,93 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise prim gelirlerinde yaşanan artış nedeniyle bütçe transferlerindeki yükselme çok sınırlı düzeyde (%1,3) kalmış ancak 2022 yılında rekor kırarak %54,3’e yükselmiştir.

Tablo 2. OECD Ülkelerinde Toplam Sosyal Parafiskal Yük (%) (2016-2020)

Yıllar	2016	2017	2018	2019	2020
Ülkeler					
Slovenya	15,2	15,3	15,3	15,5	16,7
Çekya	14,6	14,8	15,3	15,4	15,8
Almanya	14,2	14,3	14,5	14,6	15,2
Slovakya	13,8	14,2	14,4	14,6	15,1
Fransa	16,3	16,4	15,7	14,5	14,5
Polonya	12,7	12,8	13,1	13,2	13,8
Belçika	13,4	13,3	13,2	13,2	13,6
Hollanda	14,7	13,8	14,0	13,4	13,6
İtalya	12,7	12,7	13,0	13,3	13,5
İspanya	11,1	11,2	11,5	12,0	13,4
Avusturya	12,1	12,2	12,4	12,5	13,2
Yunanistan	10,7	11,7	11,9	12,1	12,8

Finlandiya	12,7	11,9	11,8	11,8	11,5
Lüksemburg	10,2	10,5	10,5	10,5	10,9
Macaristan	12,5	11,4	11,2	11,1	10,6
Litvanya	12,1	12,2	12,6	9,6	10,4
Letonya	8,2	8,4	8,8	9,2	9,8
Portekiz	7,9	8,1	8,3	8,6	9,2
G.Kore	6,5	6,5	6,8	7,3	7,8
Türkiye	7,2	7,2	7,2	7,2	7,1
İsviçre	6,5	6,5	6,4	6,5	6,9
Birleşik Krallık	6,1	6,3	6,3	6,5	6,9
ABD	6,2	6,2	6,1	6,1	6,3
Estonya	5,4	5,4	5,5	5,6	5,9
İsveç	5,3	5,3	5,3	5,3	5,4
İsrail	5,2	5,2	5,3	5,2	5,1
Kanada	3,0	3,0	2,9	3,0	3,2
İrlanda	3,4	3,3	3,3	3,3	3,0
Meksika	2,2	2,1	2,2	2,3	2,5
Kolombiya	1,8	1,5	1,8	1,9	1,9
Şili	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3
Danimarka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
İzlanda	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yeni Zelanda	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Norveç	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Avustralya	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Kaynak: OECD (2022)

Tablo 2’de 2016-2020 yılları arasında OECD ülkelerinde toplam sosyal parafiskal yükün (diğer bir ifadeyle sosyal parafiskal gelirlerin GSYH’ye oranının) ne şekilde gerçekleştiğine ilişkin oranlara yer verilmiştir. Görüldüğü üzere Türkiye, OECD ülkelerine kıyasla oldukça düşük bir sosyal parafiskal yük düzeyine sahiptir ve 2020 itibarıyla %7,1’lik bir yük söz konusudur. Bu düşüklüğün en önemli sebepleri; uygulanan geniş kapsamlı istihdam teşvikleri ile sosyal parafiskal gelir tahsilinden vazgeçilmesi, kayıtdışı istihdamdaki yüksek oranlar (TÜİK verilerine göre (TÜİK, 2023) 2022 yılında Türkiye’de kayıtdışı istihdam oranı %26’dır), tahsilattaki başarısızlıklar ve işverenlerin sürekli olarak yapılandırma beklentisi içinde olmalarıdır. Tabloda sosyal parafiskal yük seviyesi açısından Türkiye’nin altında kalan ülkelerin (Birleşik Krallık, İrlanda, İsveç, Şili gibi) ortak özelliği ise Beveridge Modelini benimsemeleri nedeniyle hiç sosyal parafiskal gelir tahsil etmemeleri ya da sosyal parafiskal geliri sadece belli bazı sigorta kolları için sınırlı düzeyde tahsil etmeleridir.

OECD verilerine göre Tablo 2’de yer verilmiş olan toplam sosyal parafiskal yük seviyeleri ile Türkiye’deki kamu kurumlarınca açıklanmış olan sosyal parafiskal yük seviyeleri arasında ise bazı farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Söz konusu rakamlara Tablo 3’de yer verilmiştir.

Tablo 3. Farklı Kurum Verilerine Göre Türkiye’de Toplam Sosyal Parafiskal Yük

Yıllar	OECD Verileri	Strateji ve Bütçe Başkanlığı Verileri	Gelir İdaresi Başkanlığı Verileri	Sosyal Güvenlik Kurumu Verileri
2016	7,2	7,2	7,4	7,0
2017	7,2	6,8	7,0	6,6
2018	7,2	6,9	7,2	6,8
2019	7,2	6,9	7,2	6,8
2020	7,1	6,5	6,7	6,4

Kaynak: OECD (2022), SBB (2021), Gelir İdaresi Başkanlığı (2022) ve SGK (2023) verilerinden yararlanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 3’de yer verilen rakamların kurumlar açısından birbirinden neden farklı olduğu hususunda net bir bilgi temin edilememiştir. Nitekim söz konusu kurumlar özellikle sosyal parafiskal gelir tutarlarına ilişkin veri kaynağını paylaşmamaktadır. Ortaya çıkan bu farklılıkların; GSYH hesaplamalarında kıstas alınan yöntemler, hesaplama dahil edilen prim gelir çeşitlerindeki farklılıklar, yapılandırmalar sonucu elde edilen gelirlerin hesaplamada dikkate alınıp alınmaması gibi nedenlerle ortaya çıktığı söylenebilir. Bununla birlikte, sosyal parafiskal gelirlerin tahsil mercii olan ve hesaplarının tutulduğu Sosyal Güvenlik Kurumu verilerinin analizlerde dikkate alınmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu rakamlarındaki düşüklüğün sebebinin, işsizlik sigortası primlerinin Türkiye İş Kurumu’na aktarılması nedeniyle hesaplamalarda dikkate alınmamış olmasıdır. Ancak, hangi kurumun verileri dikkate alınırsa alınsın; 2017 yılında sosyal parafiskal yük düzeyinde bir düşüş yaşandığını, akabinde cüzi bir yükselişin gerçekleştiğini, 2020 yılında ise sert bir düşüşle dip yaptığı söylenebilir. Tablo 3’te yer almamakla birlikte, Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre, 2021 yılında ise toplam sosyal parafiskal yük 6,1 düzeyine kadar düşmüştür. Türkiye’de son yıllarda 4/a statüsündeki zorunlu sigortalı sayısı (hizmet akdine göre çalışanların) artış hızının yavaşlaması ve 4/b statüsündeki esnaf ve çiftçilerin sayısının çok sınırlı artmasının yanı sıra kayıt dışı istihdam oranlarındaki sınırlı düşüşün ve prim tahsilatındaki düşük performansın etkisiyle sosyal parafiskal gelirlerin milli gelire oranının (sosyal parafiskal yükün) düşüş gösterdiği söylenebilir. 2022 yılında özellikle 4/a statüsündeki zorunlu sigortalıların sayısındaki çok sınırlı artışa rağmen asgari ücretin yaklaşık % 50 oranında artırılması neticesinde sosyal parafiskal gelirlerde önemli bir yükselme olacağı öngörülebilir. Ancak, istihdam artışında yaşanabilecek düşük performansın devam etmesinin yanı sıra ücret artışlarının enflasyonun gerisinde kalması, milli gelirden kaydedilen yüksek büyüme neticesinde ve uygulanacak istihdam teşvikleri dolayısıyla sosyal parafiskal yükün düşüş göstereceği öngörülebilir.

Toplam sosyal parafiskal yükte gözlemlenen bu durumun daha iyi yorumlanabilmesi için kişisel sosyal parafiskal yük verilerinin ortaya konulması faydalı olacaktır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de değinildiği üzere kişisel sosyal parafiskal yük, çalışan ve işveren açısından ayrı ayrı ele alınması gereken bir kavramdır. Ancak Türkiye’de kişisel sosyal parafiskal yük verileri ele alınırken bir çalışma ilişkisi nedeniyle tahsil edilen sosyal parafiskal gelirin brüt ücrete oranlanması ve hesaplamada işveren hissesinin de sosyal parafiskal gelire dahil edilmesi yöntemi kullanılacaktır.

Türkiye’de bağımlı bir çalışma sonucunda brüt ücretin %20’si oranında malullük, yaşlılık ve ölüm primi (%11 işveren payı, %9 çalışan payı), %2’si kısa vadeli sigorta kolları primi (tamamı işveren payı olup 4/c kapsamında sigortalı sayılan memurlardan bu prim alınmamaktadır), %12,5’si genel sağlık sigortası primi (%7,5 işveren payı, %5 çalışan payı), %3’ü işsizlik sigortası primi (%2 işveren payı, %1 çalışan payı) alınmaktadır. Dolayısıyla bağımlı çalışanlarda kişisel parafiskal yük %37,5 olup bunun %22,5’i işveren payı, %15’i çalışan payıdır. Ayrıca belirtmek gerekir ki fiili hizmet süresi eklenecek ağır, tehlikeli ve yıpratıcı işlerde malullük, yaşlılık ve ölüm primi %21, %21,5 veya %23 olabilmekte ve normal oran olan %20’nin üstündeki kısım işveren payına dahil edilmektedir. Bununla birlikte, emekli olduktan sonra 4/a kapsamında çalışmaya devam eden kişilerden sosyal güvenlik destek primi alınmakta olup oranı %32’dir (%24,5 işveren payı, %7,5 çalışan payı).

Yukarıda belirtilen oranlar doğrultusunda asgari ücretli bir çalışan için ödenmesi gereken sosyal parafiskal gelir ve kişisel sosyal parafiskal yük 2022 verilerine göre aşağıdaki şekilde olacaktır:

Tablo 4. Türkiye’de 2022 Asgari Ücret Tutarına Göre Ödenmesi Gereken Sosyal Parafiskal Gelir Tutarları ve Kişisel Sosyal Parafiskal Yük Verileri (TL)

1. Asgari Ücret	5.004,00
2. Sosyal Parafiskal Gelir Çalışan Payı (1 x %15) (a+b+c)	750,60
a) Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası (%9)	450,36
b) Genel Sağlık Sigortası (%5)	250,20
c) İşsizlik Sigortası (%1)	50,04
3. Net Asgari Ücret (1-2)	4.253,40
4. Sosyal Parafiskal Gelir İşveren Payı (1 x %22,5) (d+e+f+g)	1.125,90
d) Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası (%11)	550,44
e) Genel Sağlık Sigortası (%7,5)	375,30
f) Kısa Vadeli Sigortalar (%2)	100,08
g) İşsizlik Sigortası (%2)	100,08
5. İşverene Toplam Maliyet (1 + 4)	6.129,90
6. Tahsil Edilen Toplam Sosyal Parafiskal Gelir (2 + 4)	1.876,50
7. Kişisel Sosyal Parafiskal Yük (6 x 100 / 1) (h+i)	%37,5
h) Çalışan Üzerindeki Kişisel Sosyal Parafiskal Yük (2 x 100 / 1)	%15,0
i) İşveren Payından Kaynaklanan Kişisel Sosyal Parafiskal Yük (4 x 100 / 1)	%22,5

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 4’de görüldüğü üzere 2022 yılı için asgari ücretli bir çalışana ilişkin rakamlar ele alındığında kişisel sosyal parafiskal yük %37,5 oranındadır ve bu oran aslında tahsil edilen primlere ilişkin oranların toplamına eşittir. Bu yükün %15’lik kısmı çalışan üzerindeki yükü ifade etmektedir. %22,5’lik kısım ise işveren payından kaynaklanmaktadır.

Tablo 5. Türkiye’de Uygulanan Bazı İstihdam Teşvikleri ve 2021 Yılı İçin Kişisel Sosyal Parafiskal Yüke Etkisi

İstihdam Teşviki Adı	Teşvik Öncesi Asgari Ücret İçin Ödenen Sosyal Parafiskal Gelir	Asgari Ücret İçin Teşvik Tutarı	Teşvik Sonrası Asgari Ücret İçin Ödenen Sosyal Parafiskal Gelir	Kişisel Sosyal Parafiskal Yükteki Azalış (%37,5’lik Orandan Azalış)	Kişisel Sosyal Parafiskal Yükteki Azalışın Dağılımı
5 Puanlık İndirim Teşviki (5510 SK/81-1-ı)	1.341,56	178,88	1.162,68	% 5	Tamamı işveren payından
İlave 6 Puanlık İndirim Teşviki (5510 SK/81-2)	1.341,56	5 Puanlık İndirimle Uygulanabilmektedir. 178,88 + 214,65 = 393,53	948,03	% 11	Tamamı işveren payından
4/b 5 Puan İndirim Teşviki (5510 SK/81-1-j)	1.234,24	178,88	1.055,36	% 5	4/b kapsamındaki sigortalı
Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararlar Uyarınca Uygulanan Teşvik (5510 SK/Ek 2)	1.341,56	5 Puanlık İndirimle Uygulanabilmektedir. 178,88 + 554,51 = 773,39	608,17	%20,5	Tamamı işveren payından
İşsizlik Ödeneği Alanların İstihdamı Halinde Uygulanan Teşvik (4447 SK/50)	1.341,56	1.198,46	143,10	%33,5	%19,5 işveren payından; %14 işçi payından
Genç, Kadın ve Mesleki Belge Sahibi Olanların İstihdamına İlişkin Teşvik (4447 SK/G10)	1.341,56	733,39	608,17	%20,5	Tamamı işveren payından
İşbaşı Eğitim Programını Tamamlayanların İstihdamının Teşviki (4447 SK/G15)	1.341,56	733,39	608,17	%20,5	Tamamı işveren payından
İlave İstihdam Teşviki (4447 SK/G19)	1.341,56	1.341,56	0	%37,5	%22,5 işveren payından; %15 işçi payından
Engelli İstihdamı Teşviki (4857 SK/30)	1.341,56	5 Puanlık İndirimle Uygulanabilmektedir. 178,88 + 554,51 = 773,39	608,17	%20,5	Tamamı işveren payından

Arge Faaliyetleri Teşviki (5746 SK/3)	1.341,56	5 Puanlık İndirimle Uygulanabilmektedir. 178,88 + 277,25 = 456,13	885,43	%12,75	Tamamı işveren payından
Sosyal Hizmetlerden Faydalanan Çocukların İstihdamı Teşviki (2828 SK/Ek1)	1.341,56	1.341,56	0	%37,5	%22,5 işveren payından; %15 işçi payından
Sosyal Yardım Alanların İstihdamı Teşviki (3294 SK/Ek5)	1.341,56	733,39	608,17	%20,5	Tamamı işveren payından

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Kişisel sosyal parafiskal yükün hissedilme oranındaki artış, kişileri kayıtdışı çalışmaya/çalıştırmaya veya matrahı azaltmaya yönelik girişimlere yöneltmektedir. Matrahı azaltma yöntemlerinden en fazla kullanılanı ise asgari ücretten daha fazla ücret ödenmesine karşın bildirimlerin asgari ücret üzerinden yapılmasıdır. Bu durum da aslında kısmi bir kayıtdışılıktır. Kayıtdışı istihdamdan başka, özellikle işverenler açısından, sosyal parafiskal yükün etkisini azaltmak amacıyla istihdamı kısma ve işçi çıkarma yoluna da gidilebilmektedir. Hiç şüphesiz bu durumlar Sosyal Güvenlik Kurumu açısından ciddi sosyal parafiskal gelir kayıplarına neden olduğu gibi istihdam ve üretimde ortaya çıkan daralmalar ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuzlukların önüne geçebilmek adına devlet tarafından aktif işgücü politikaları sıklıkla uygulanmaktadır. Bu politikalar içinde ülkemizde en sık karşılaşılanı ise istihdam teşvikleridir. Söz konusu teşvikler ile devlet belli şartlar altında sosyal parafiskal gelirin bir kısmının tahsilinden vazgeçmekte ve böylece özellikle işveren üzerindeki sosyal parafiskal yükü azaltarak kayıtdışılık ile işsizliği önlemek istemektedir. Hali hazırda Türkiye’de 17 tane istihdam teşviki uygulanmaktadır. Tablo 5’te söz konusu teşviklerden en çok yararlananlarına ilişkin veriler paylaşılmıştır. Söz konusu teşvikler ile prim belgelerinin süresinde verilmesi, primlerin süresinde ödenmesi, Sosyal Güvenlik Kurumu’na vadesi geçmiş borcun olmaması ve kayıtdışı/sahte sigortalı tespitinin olmaması gibi genel şartların yanı sıra her teşvik için belirlenmiş bazı özel şartların karşılanması halinde kişisel sosyal parafiskal yükte önemli derecede azaltmaya gidilmektedir. Tablo 5’te görüldüğü üzere Türkiye’de sosyal parafiskal yükü azaltmaya yönelik önemli teşvik düzenlemeleri mevcuttur. Bu teşviklerin çoğunluğu sadece işveren üzerindeki yükü azaltmaya yöneliktir ve %20,5 olan işveren üzerindeki yükün %5 ile %20,5 arasından azaltılmasına imkan tanımaktadır. Bazı teşviklerde ise işçi payı da kapsama alınmış olup sosyal parafiskal yük tamamen ortadan kaldırılmaktadır.

Tablo 6. Türkiye’de Uygulanan İstihdam Teşviklerinin Toplam Sosyal Parafiskal Yüke Etkisi

Yıllar	(1) Prim Geliri (milyar TL)	(2) Uygulanan Sigorta Prim Teşvik Tutarı (milyar TL)	(3) Teşvikin Uygulanmaması Halinde Prim Geliri (1-2) (milyar TL)	(4) Teşvikin Uygulanması Halinde Toplam Parafiskal Yük	(5) Teşvikin Uygulanmaması Halinde Toplam Parafiskal Yük
2020	323,1	45,8	277,3	6,4	7,3
2021	440,1	66,3	373,8	6,1	7,0

Kaynak: SGK (2021) ve SGK (2023) verilerinden yararlanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Hiç kuşkusuz istihdam teşviki uygulamalarının toplam parafiskal yük üzerinde de etkisi olmaktadır. Nitekim Tablo 3’te verilmiş olan parafiskal yük oranları istihdam teşvikleri uygulandıktan sonra tahsil edilmiş olan prim tutarları üzerinden hesaplanmıştır. Şayet söz konusu istihdam teşvikleri mevcut olmasaydı toplam parafiskal yük de daha fazla olacaktır. Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre; 2020 yılında yaklaşık 45,8 milyar TL, 2021 yılında ise yaklaşık 66,3 milyar TL tutarında sigorta prim teşviki vasıtasıyla işveren ve sigortalılara destek sağlanmış (SGK, 2021; SGK, 2022), dolayısıyla bu tutarlar kadar prim tahsilinden vazgeçilmiştir. Bu sayede toplam sosyal parafiskal yük oranı da düşmüştür. Bu kapsamda Tablo 6’da gösterildiği şekilde 2020 ve 2021 yılları için bir hesaplama yapılacak olursa SGK verilerine göre 2020 yılında 6,4 olan toplam sosyal parafiskal yük istihdam teşviklerinin uygulanmaması halinde 7,3’e yükselmektedir. 2021 yılı için ise 6,1 olan toplam sosyal parafiskal yük istihdam teşviklerinin uygulanmaması halinde 7,0’a yükselmektedir.

6. Sonuç

Sosyal güvenlik, finansmanı açısından diğer kamusal hizmetlerden farklı bir konuma sahiptir. Nitekim birçok ülkede bu kamu hizmetinin ana finansman kaynağı sosyal parafiskal gelirlerdir ve bu gelirler genel bütçeden ayrı bir havuzda toplanıp kullanılmaktadır. Toplanan sosyal parafiskal gelirlerin yeterli düzeyde olmaması ve dolayısıyla sosyal güvenlik sisteminin açık verdiği durumlarda ise genel bütçeden transferler yapılmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilir düzeyde ve istikrarlı bir şekilde yürütülebilmesi, kayıtdışı istihdamın önlenmesi ve sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması açısından toplanan sosyal parafiskal gelirlerin seviyesinin doğru şekilde belirlenmesi ve buna uygun politikalar üretilmesi önem arz etmektedir. Bu noktada sosyal parafiskal yük kavramı ortaya çıkmaktadır.

Sosyal parafiskal yük, ödenen sosyal parafiskal gelir tutarının milli gelire/kişisel gelire oranı şeklinde ifade edilmekte ve toplam veya kişisel sosyal parafiskal yük olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak bu şekilde ortaya çıkan rakamsal sonuçlardan öte sosyal parafiskal yükün ana belirleyici unsuru, söz konusu yükün ne düzeyde hissedildiğidir. Bu durum aslında literatürde vergi sınırı için sıklıkla kullanılan Laffer Eğrisi’nin sosyal

parafiskal gelirler için de geçerli olduğu hususunu akla getirmektedir. Nitekim gerek çalışanlar gerekse de işverenler belli bir düzeye kadar sosyal parafiskal yüke katlanmakta ancak bu düzey aşıldıkça sistem dışına kaçma yönünde gayret göstermektedirler. Bu durumda ise tahsil edilen sosyal parafiskal gelir azalmakta ve sosyal güvenlik sistemi finansal açık vermeye başlamaktadır. Sosyal parafiskal yük nedeniyle sistem dışına kaçma girişiminin düzeyini, çalışan açısından işsiz kalmanın alternatif maliyeti, işveren açısından ise kayıtdışı istihdam nedeniyle elde edilecek kazanç ve durumun devlet tarafından tespit edilme risk seviyesi (yaptırımların caydırıcılık seviyesi) belirleyecektir.

Sosyal güvenlik modelindeki prim sisteminin yapısı, prim oranlarının yüksekliği, istisnalar ve muafiyetler, teşvik ve indirimler, sosyal parafiskal gelir kaçırma olasılığı (kayıtdışı istihdam), prim affı/yapılandırmaları, kayıtdışı istihdama karşı uygulanan yaptırımlar (idari para cezaları), sosyal güvenlik sisteminin denetimi, sosyal güvenlik bilinci ve ahlakı gibi hususlar sosyal parafiskal yükü etkileyen faktörlerdir. Bununla birlikte sosyal parafiskal yük seviyesinin ekonomik büyüme üzerinde dolaysız vergilerle benzer nitelikte bir etkisi bulunmaktadır.

Türkiye’de sosyal parafiskal yük her ne kadar OECD ülkelerine kıyasla düşük seviyede görünse de hissedilme ve dolayısıyla sistem dışına kaçma açısından oldukça etkilidir. Nitekim Türkiye’de kayıtdışı istihdamı ve işsizlik oranını düşürmek için istihdam teşvikleri kullanılarak sosyal parafiskal yük azaltılmaya çalışılmaktadır. İstihdam teşviklerinin, işsizliği azaltma üzerindeki somut gözlemlenebilir olumlu etkileri literatürde kabul edilmekle birlikte, bu tedbirlere ilişkin kamu harcamalarının ulusal kaynaklarda önemli paya sahip olması nedeniyle fayda-maliyet analizleri sorgulanır hale gelmiştir. Ancak istihdamı artırmak amacıyla uygulanan teşviklerin etkinliğini ve istihdama katkısını ölçmek, birçok farklı teşvikin eşgüdüm halinde uygulanmasından dolayı zorlaşmaktadır ve bu durum teşviklerin etkinliği ve istihdam üzerindeki etkisine yönelik çalışmaları da sınırlandırmaktadır (Koç & Şahin, 2020: 1309). Dolayısıyla, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan bütçe açığı problemi de göz önünde bulundurularak, istihdam teşviklerinden elde edilen faydanın sosyal parafiskal yükteki azalmayı ne derece karşıladığına ilişkin çalışmaların yapılması gerekmektedir. Nitekim çalışmada istihdam teşviklerinin gerek toplam gerekse de kişisel sosyal parafiskal yükü ciddi oranda azalttığı görülmüş olup istihdam teşviklerinin parafiskal yük üzerindeki etkisinin teşvik türleri ve yıllar itibarıyla analizinin münhasır olarak akademik çalışmalara konu edilmesi yararlı olacaktır.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul belgesi gerektiren bir çalışma değildir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları:

Mehmet Bulut - Fikir ve Amaç, Planlama ve Tasarım, Veri Toplama, Veri Analizi ve Tartışma, Literatür ve Atıf, Yazım ve Format, Son Onay ve Sorumluluk, Genel Katkı Düzeyi - % 100.

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Akalın, G. (2021). “OECD Ülkelerinde Vergi Takozu ve İşsizlik İlişkisi”. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*. 7(1), 37-49.
- Akdoğan, A. (2016). *Kamu Maliyesi*, 5. Baskı. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Akıncı, A. & Atalay, M. (2021). “Türkiye’de Vergi Yükü ile Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Arasındaki İlişki: Fourier Yaklaşımı”. *Sayıştay Dergisi*. 32(121): 127-152.
- Aksoy, Ş. (2011). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Attinasi, M. G., Berardini, F., De Stefani, R., & Osterloh, S. (2016). *The Effects of Labor Income Taxes on Labor Market Performance: An Empirical Analysis*. Working Paper, <http://www.ijf.hr/upload/files/file/Mihaljek-radovi/Attinasi.pdf>, (15.03.2022).
- Ay, A., Sugözü, İ. H. & Erdoğan, S. (2014). “Türkiye’de Vergi Yükünün, Enflasyonun ve Vergi Affı Beklentisinin Kayıt Dışı Ekonomiye Etkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama 1985-2012”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 31(1), 23-32.
- Ay, H. & Haydanlı, L. (2018). “Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Vergi Yükü ve Gelir Dağılımının Analizi”. *Sosyoekonomi*. 26(38), 53-70.
- Buyrukoğlu, S. & Küpeli, E, I. (2021). “Vergi Takozu ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”. *Politik Ekonomik Kuram*. 5(2), 197-208.
- Çağdaş, Y. (2020). “Türkiye’de Toplam Vergi Yükünün OECD Ülkeleri İle Karşılaştırılması”. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 20(1), 81-96.
- Çelikay, F. (2017). “Milli Gelirin Vergi Yükü Üzerindeki Etkileri: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı ile Türkiye Üzerine Bir İnceleme (1924-2014)”. *Sosyoekonomi*. 25(32), 169-188.
- Demir, İ.C. (2013). *Türkiye’de Vergi Yükü (Objektif ve Subjektif Yönleriyle)*. Afyonkarahisar: Dora Yayınevi.
- Demir, İ. C. (2016). “Katlanılabilir Vergi Yükü ve Belirleyicileri: Türkiye Üzerine Bir Araştırma”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(2), 79-87.
- Edizdoğan, N. & Giray, F. (2007). *Teoride ve Türkiye’de Parafiskal Gelirler*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Eralp, A., Şahin, S. & Çağdaş, Y. (2020). “Vergi Yükü ve Mutluluk İlişkisinin Mekânsal Ekonometrik Modellerle Analizi”. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 16(4) , 870-890.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2022). *Vergi Yükleri (Brüt) (2009 Bazlı GSYH’ya Göre)*. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_12.xls.htm, (24.03.2022).
- Güzel, A., Okur, A. R. & Caniklioğlu, N. (2018). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Herekman, A. (1972). *Teoride ve Türkiye’de Parafiskal Gelirler*. Ankara: EİTİA Yayını, No:99/55.
- Hodge S. A. & Hickman B. (2018). “The Importance of the Tax Wedge on Labor in Evaluating Tax Systems”. *Tax Foundation Primer*. https://files.taxfoundation.org/20180913095728/Global-Primer_tax_wedge.pdf, (15.03.2022).
- Karaş, G. & Selen, U. (2021). “Vergi Yükü, Borç Yükü ve Harcama Yükü İlişkisi: OECD Ülkeleri Örneği”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (70), 45-61.
- Kılıçaslan, H. & Yavan, S. (2017). "Türkiye’de Vergi Yükünün Değerlendirilmesi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma". *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 13, 33-51.

- Koç, N. & Yandık, F.M. (2018). "Kayıt Dışı İstihdam Ve Vergi Takozunun Türkiye Ve OECD Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Analizi". *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*. 4(9), 402-415.
- Koç, N. & Şahin, M. (2020). "Türkiye'de İstihdamın Arttırılmasına Yönelik Teşvik Politikalarının İncelenmesi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(75), 1294-1313.
- Kutbay, H. (2020). "Vergi Yükünün Kayıtdışı Ekonomiye Etkisi: Yükselen Piyasa Ekonomileri İçin Panel Veri Analiz". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 23(1), 226-239.
- Nadaroğlu, H. (2000). *Kamu Maliyesi Teorisi*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- OECD (2022). <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REV#>, (23.03.2022).
- Öncel, T. (1983). *Parafiskal Yükümlülükler*. İstanbul: Güryay Matbaası.
- Özpençe, Ö. & Mercan, N. (2020). "The Relationship Between Tax Burden And Economic Growth: Turkey Case". *Journal of Business, Economics and Finance*. 9(2), 143-154.
- Pempeci, S. & Yavuz, H. (2019). "Seçilmiş OECD Ülkelerinde Parafiskal Yüklerin Gelişimi: Türkiye'ye İlişkin Değerlendirme / Çıkarımlar". 2. *Uluslararası Akademik Öğrenci Çalışmaları Kongresi*. İstanbul, 138-147.
- Saraç, T.B. (2015). "Vergi Yüğü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği". *Maliye Dergisi*. 169, 21-35.
- SBB (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı) (2021). *2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*. 25 Ekim 2021 tarihli ve 31639 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete.
- Schneider, F. & Klinglmaier, R. (2004). *Shadow Economies Around The World: What Do We Know?*. IZA Discussion Paper, No. 1043, Germany.
- Stankevičius, E. & Vasiliauskaitė, A. (2014). "Tax Burden Level Leverage on Size of The Shadow Economy Cases of EU Countries 2003-2013". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 156, 548-552.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2021). *2020 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2022). *2021 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) (2023). Aylık İstatistik Bülteni, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Aylik/42919466-593f-4600-937d-1f95c9e252e6/> (04.03.2023).
- Sönmez, N. (1979). *Maliye Teorisi*. İzmir: E.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, No:24.
- TÜİK (2023), İşgücü İstatistikleri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Aralik-2022-49383>, (04.03.2023).
- Tüğen, K. (1993). *Parafiskalite ve Parafiskal Gelirler*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Yenihan, B. (2017). "Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Sosyal Güvenlik: Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi Üzerine Bir İnceleme". *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 15(30), 177-196.
- Yılancı, V., Yavuz, H. & İnce, T. (2019). "Seçilmiş OECD Ülkelerinde Vergi Takozu-İşsizlik İlişkisi". *Maliye Dergisi*. 176, 286-297.